

Pensjonsformue i Norge 2019-2020

TALL

SOM FORTELLER

RAPPORTER / REPORTS

2023/21

Elin Halvorsen og Aslak Hetland

I serien Rapporter publiseres analyser og kommenterte statistiske resultater fra ulike undersøkelser. Undersøkelser inkluderer både utvalgsundersøkelser, tellinger og registerbaserte undersøkelser.

© Statistisk sentralbyrå

Publisert: 7. juni 2023

ISBN 978-82-587-1745-1 (elektronisk)

ISSN 1892-7513 (elektronisk)

Standardtegn i tabeller	Symbol
Ikke mulig å oppgi tall Tall finnes ikke på dette tidspunktet fordi kategorien ikke var i bruk da tallene ble samlet inn.	.
Tallgrunnlag mangler Tall er ikke kommet inn i våre databaser eller er for usikre til å publiseres.	..
Vises ikke av konfidensialitetshensyn Tall publiseres ikke for å unngå å identifisere personer eller virksomheter.	:
Desimaltegn	,

Forord

Hovedformålet med denne rapporten er å dokumentere statistisk informasjon om opparbeidede pensjonsrettigheter per individ. Statistiske analyser av fordelingen av opparbeidede pensjonsrettigheter er viktig i seg selv, men vil også være et viktig supplement i andre studier av formue og sparing. Pensjonsrettigheter kan være rettigheter til en årlig utbetaling gjennom ytelsesbaserte ordninger, eller rettigheter til en kontantbeholdning, såkalte innskuddsbaserte ordninger. Slike årlige utbetalinger kan omregnes til en nåverdi av samlede utbetalinger over levetiden – pensjonsformue.

Statistisk sentralbyrå, 25. mai 2023

Ann-Kristin Brændvang

Sammendrag

Pensjonssystemet i Norge sikrer at alle har en viss oppspart formue den dagen man går av med pensjon. Denne rapporten viser verdien og fordelingen av denne oppsparte formuen på personer i Norge i 2019 og 2020.

Opptjening i folketrygden utgjør 81 prosent av total pensjonsformue, som er samme nivå som tidligere år. I privat sektor øker andelen innskuddsordninger, mens andelen ytelsesordninger synker. Gjennomsnittlig pensjonsformue var om lag 3 164 000 kroner i 2020, noe som er en nominell økning på 2 prosent siden 2019. Gjennomsnittlig pensjonsformue øker mest i private innskuddsordninger, mens gjennomsnittlig opptjening i offentlig sektor har sunket som følge av regelverksendringen i 2020 der flere personer med kort opptjening har kommet inn i ordningen.

Selv om ytelsesordningene i privat sektor fortsatt utgjør en god del av pensjonsformuen i samlet verdi er det relativt liten andel personer som har slike rettigheter. Siden innskuddspensjonene nå omfatter langt flere arbeidstakere enn ytelsespensjonene, og er den ordningen som vokser mest, har vi sett nøyere på hvordan innskuddssatsene fordeler seg. I privat sektor finner vi en sammenheng mellom lønnsnivå og innskuddssats i de ulike næringene, der næringer med høyt lønnsnivå også har høye innskuddssatser og omvendt.

Under pandemien var det mange som benyttet seg av muligheten til å spare ekstra til pensjon gjennom individuelle ordninger. Derfor har vi også sett nærmere på hvem som benytter seg av muligheten til å spare utover ordninger gjennom arbeidsforhold. Vi finner at muligheten til individuell pensjonssparing med skattefordel benyttes i større grad av personer som fra før av har innskuddsordninger gjennom tjenesteforhold enn de med ytelsesordninger. Samtidig finner vi de høyeste spareratene for personer som fra før av har gode pensjonsordninger.

Det siste temaet vi har gått mer i dybden på i denne rapporten er forskjellen mellom menn og kvinner, det vil si kjønnsgapet definert som 1 minus kvinners pensjonsformue i andel av menns pensjonsformue. Kjønnsgapet i pensjonsformue er på 2 prosent når man sammenlikner menn og kvinners pensjonsformue i sum over pensjonistperioden, noe som henger sammen med at kvinner lever lengere og dermed har flere forventede år med pensjon. Dersom vi justerer for kjønnsforskjeller i forventet levealder øker gapet til 10 prosent. Det er likevel mindre enn kjønnsgapet i pensjonsinntekt for dagens pensjonister på 23 prosent. Det er derfor rimelig å anta at pensjonsforskjellene mellom kvinner og menn vil reduseres noe over tid.

Abstract

The pension system in Norway ensures that everyone has a certain amount of pension assets when they retire. This report shows the value and distribution of this pension wealth for the Norwegian population in 2019 and 2020.

Pension accrual in the National insurance system make up 81 per cent of total pension wealth, which is the same level as in previous years. In the private sector, the share of defined contribution schemes is increasing, while the share of benefit schemes is falling. Average pension wealth was around NOK 3,164,000 in 2020, which is a nominal increase of 2 percent since 2019. Average pension wealth increase most in private defined contribution schemes, while average wealth in the public sector have decreased because of a regulatory change in 2020 where more people with short accrual has entered the scheme.

Although the benefit schemes in the private sector still make up a lion's share of the pension assets in total value, there is a relatively small proportion of people who have such rights. Since defined contribution pensions now cover far more employees than defined benefit pensions, and is the scheme that grows the most, we have looked more closely at how contribution rates are distributed. In the private sector, we find a connection between wage level and contribution rate in the various industries, where industries with high wage levels also have high contribution rates and vice versa.

During the pandemic, many people saved extra for pensions through individual schemes. Therefore, we have also taken a closer look at who used this opportunity to save additionally for retirement. We find that the possibility of individual pension savings with a tax advantage is used more by people who already have defined contribution schemes through their workplace than those with defined benefit schemes. At the same time, we find the highest savings rates for people who already have good pension schemes.

The last topic we study specifically in this report is the difference between men and women, that is, the gender gap defined as 1 minus women's pension wealth in proportion to men's pension wealth. The gender gap in pension wealth is 2 per cent when you compare men's and women's pension wealth in total over the retirement period, which is partly due to women living longer and thus having more expected years of pension. If we adjust for gender differences in life expectancy, the gap increases to 10 per cent. It is still less than the gender gap in pension income for today's pensioners of 23 per cent. It is therefore reasonable to assume that pension differences between women and men will decrease somewhat in the future.

Innhold

Forord	3
Sammendrag	4
Abstract	5
1. Innledning	7
2. Formuen i omfang	8
2.1. Samlet pensjonsformue	8
2.2. Endring i pensjonsformuen	8
3. Antall og andeler med pensjonsrettigheter	12
3.1. Pensjonsformue i folketrygden	12
3.2. Pensjonsformue for de som mottar tjenestepensjon.....	13
3.3. Individuell pensjonssparing.....	17
4. Kjønnsgapet i pensjonsformue	19
5. Multivariat analyse av forskjeller i pensjonsformue	22
Referanser	24
Vedlegg A: Databeskrivelse	25
Vedlegg B: Tabeller	31
Figurregister	32
Tabellregister	33

1. Innledning

Pensjonsformue er i denne rapporten definert som nåverdien av den framtidige strømmen av pensjonsytelser, gitt opptjening til dags dato. Størrelsen på pensjonsytelsen avhenger primært av inntektshistorien og antall opptjeningsår, mens summen av ytelsene også vil avhenge av lengden på pensjonsperioden, som igjen er avgrenset i hver ende av pensjoneringsalder og faktisk levealder.

Pensjonsformuen består av opptjent formue eller pensjonsrettigheter fra en rekke ulike ordninger. Folketrygden er den grunnleggende pensjonsordningen i Norge som alle får. Jobber man i offentlig sektor har man i tillegg en ytelsesbasert tjenstepensjonsordning som utbetales over levetiden. I privat sektor ble det i 2006 lovfestet obligatorisk tjenstepensjon (OTP) for de aller fleste ansatte, en tjenstepensjonsordning som overveiende er innskuddsbasert og utbetales frem til 77 år. I tillegg kan man tegne egen individuell pensjonsordning. Datagrunnlaget om opptjening av private tjenstepensjonsrettigheter på individnivå, er innhentet fra de fleste pensjonsleverandørene i Norge. Data om folketrygden og offentlig tjenstepensjon er beregnet ved hjelp av mikrosimuleringsmodellen MOSART¹, mens for privat tjenstepensjon er det innhentet innskuddssaldo eller beregnet verdi fra Norsk Pensjon.²

I Smogeli og Halvorsen (2019) ble det presentert beregnede tall for 2017 og i Halvorsen og Hetland (2021) tilsvarende tall for 2018. I denne rapporten presenteres tall for årene 2019 og 2020. Tidligere rapporter har sett på fordelingen av pensjonsformue etter alder og ordning for alle bosatte, og nærmere på fordelingen av pensjonsformue etter utdanning og næring for aldersgruppen nær pensjonsalder. Halvorsen og Hetland (2021) så på sammenhengen mellom pensjonsformue og annen husholdningsformue, samt sammenhengen mellom individdataene og nasjonale tall for pensjonsformue. I forrige rapport drøftet vi også hvordan tallene for Norge så ut i sammenlikning med andre land. I denne rapporten har vi valgt å fokusere på både nivå og endringer i pensjonsformue fra 2019 til 2020 (kapittel 2). Videre har vi i kapittel 3 valgt å se nærmere på de ulike ordningenes betydning for pensjonsformuen og på hvordan innskuddssatsene varierer med næringsområde i de innskuddsbaserte private tjenstepensjonene. Kapittel 4 viser forskjellene i pensjonsformue mellom kvinner og menn, eller det såkalte kjønnsgapet i pensjonsformue. Til slutt, i kapittel 5, gjør vi en enkel multivariat analyse for å forsøke å skille ut den partielle effekten av forklaringsfaktorer som alder, kjønn, inntekt, utdanning og næring på pensjonsformuen.

¹ En mer inngående beskrivelse av beregningene i MOSART, samt følsomhet for alternative forutsetninger, finnes i egen rapport, se Fredriksen og Halvorsen (2019).

² For mer detaljert databeskrivelse, se tidligere rapporter (Halvorsen og Hetland, 2021, og Smogeli og Halvorsen, 2019) og vedlegg A.

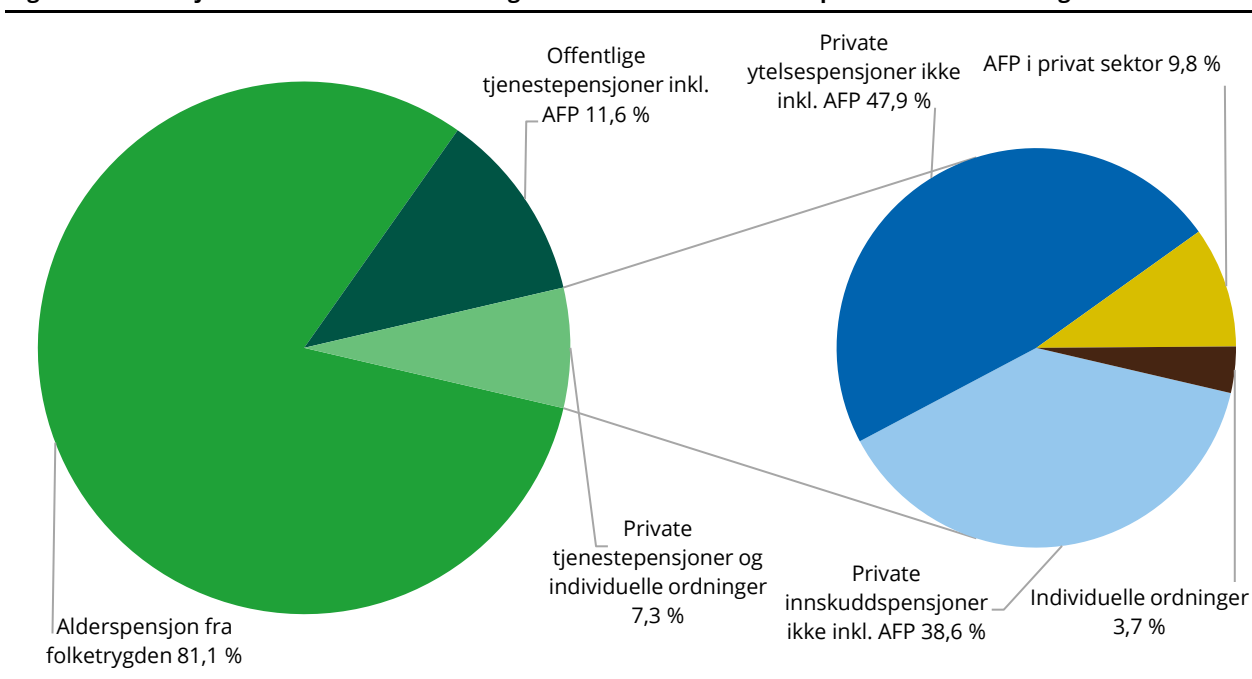
2. Formuen i omfang

2.1. Samlet pensjonsformue

Den samlede pensjonsformuen kan grovt sett deles opp i beregnede verdier³ for hittil opptjente rettigheter i folketrygden, i offentlige og private tjenstepensjoner samt i individuelle ordninger. For bosatte personer som er 17 år eller eldre utgjorde denne til sammen 13 590 milliarder kroner ved utgangen av 2020. Pensjonsformuen er dermed beregnet til å være 4,5 ganger større enn BNP for Fastlands-Norge i 2020.

Opptjente rettigheter i folketrygden er den dominerende delen av pensjonsformuen. Av den samlede pensjonsformuen i 2020, utgjorde opptjening i folketrygden hele 11 028 milliarder kroner eller 81,1 prosent av totalen. Pensjonsformuen i tjenstepensjoner utgjorde en samlet verdi på 2 526 milliarder kroner hvorav 1 574 milliarder kroner eller 11,6 prosent av totalen er verdien av tjenstepensjon i offentlig sektor og 952 milliarder kroner er verdien av private tjenstepensjoner.⁴ I tillegg har bosatte personer en hittil opptjent pensjonsformue i individuelle ordninger på 37 milliarder kroner ved utgangen av 2020. I andel av totalen utgjør de individuelle ordningene svært lite, bare 0,3 prosent.

Figur 2.1 Pensjonsformuens sammensetning i 2020. Andel av samlet beløp blant bosatte 17 år og eldre

Kilde: Statistisk Sentralbyrå

2.2. Endring i pensjonsformuen

Tabell 2.1 viser endringene i de ulike pensjonsordningene fra 2019 til 2020 (se også vedleggstabell B.1 og B.2). Den samlede pensjonsformuen har økt med 371 milliarder kroner eller 2,8 prosent.

³ De beregnede verdiene avhenger av forutsetninger om levealder, pensjoneringstidspunkt og diskonteringsrente, se vedlegg A for en detaljert beskrivelse. Særlig vil valg av diskonteringsrente ha mye å si for nivået på pensjonsformuen.

⁴ Tallene avviker noe fra de nasjonale tallene som SSB beregner for Eurostat hvert tredje år (se Røstasand m.fl. (2021) for nærmere beskrivelse). Dette skyldes dels at Eurostat benytter andre forutsetninger om levealder, diskonteringsrente og hvilke ytelser som inngår i beregningene, samt at verdien for de fonderte ordningene måles fra leverandørsiden i nasjonalregnskapet, mens de i denne rapporten måles på individnivå og beregningsmetoden i de to tilnærmingene kan avvike. Se også <https://ec.europa.eu/eurostat/web/pensions/data/database> for data fra de andre europeiske landene.

Økningen i alderspensjon fra folketrygden er på 317 milliarder kroner og tjenestepensjoner samt individuelle ordninger har økt med 54 milliarder kroner.

Tabell 2.1 Samlet pensjonsformue for bosatte personer 17 år og eldre etter pensjonsordning. Endring 2019 og 2020

	Samlet beregnet pensjonsformue i 2019. Mrd. kr.	Samlet beregnet pensjonsformue i 2020. Mrd. kr.	Endring
Samlet beregnet pensjonsformue	13 218,8	13 590,3	2,8 %
Alderspensjon fra Folketrygden	10 710,5	11 027,5	3,0 %
Tjenestepensjoner inkl. AFP og individuelle ordninger	2 508,3	2 562,7	2,2 %

Kilde: Statistisk Sentralbyrå

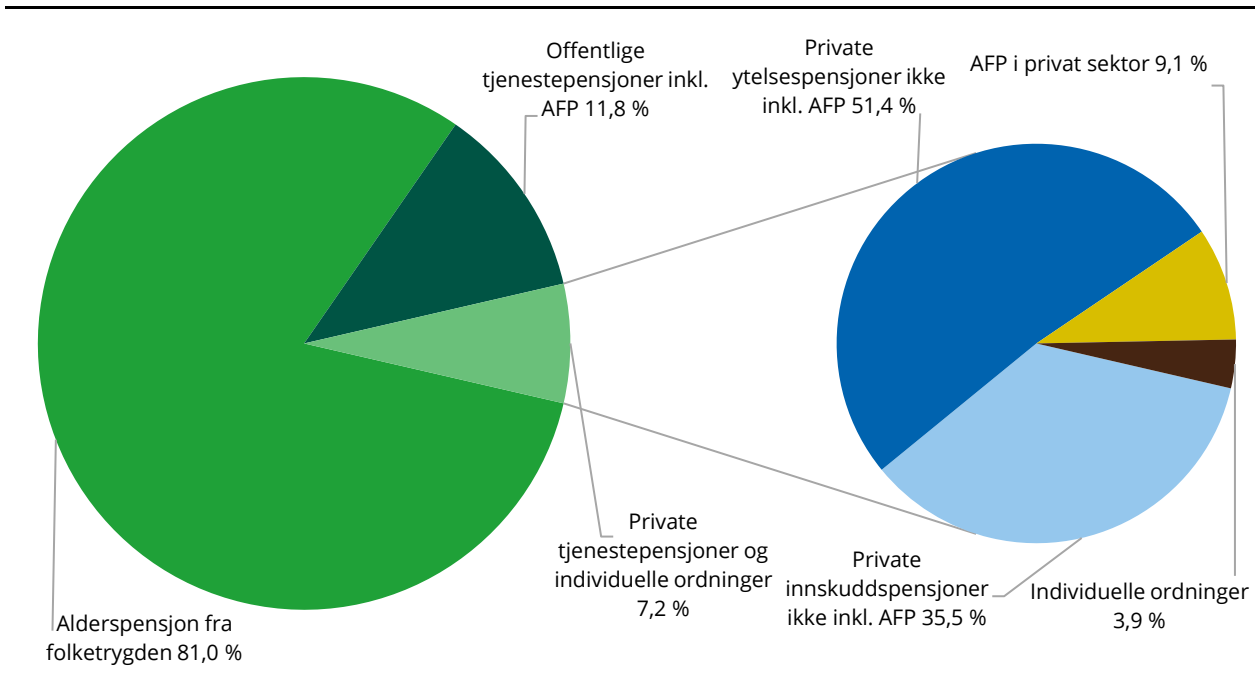
Det er mange faktorer som påvirker endringene i pensjonsformuen. Økningen i alderspensjonen fra folketrygden skyldes blant annet reguleringen av grunnbeløpet. Denne økte med 1,5 prosent fra 2019 til 2020 som ga en årlig vekst i alderspensjon under opptjening på 2,0 prosent og 1,2 prosent i alderspensjoner under utbetaling (Regjeringen, 2020). I tillegg er det nesten 34 000 flere personer som har kommet inn ordningen i 2020 sammenlignet med 2019. Samtidig vil veksten i forventet levealder, og det at spesielt kvinner i yngre årskull har opparbeidet seg en større pensjonsformue, bidra til økningen.

Tabell 2.2 Offentlig tjenestepensjon for bosatte personer 17 år og eldre etter pensjonsordning

	2019		2020		2019-2020 Endring
	Antall med beløp	Beregnet pensjonsformue. Mrd. kr.	Antall med beløp	Beregnet pensjonsformue. Mrd. kr.	
Offentlige tjenestepensjoner inkl. AFP	1 395 201	1 554,1	1 494 649	1 574,1	1,3 %
Tjenestepensjon i Statens Pensjonskasse ikke inkl. AFP	760 477	842,3	798 840	848,3	0,7 %
Tjenestepensjon i annen offentlig virksomhet ikke inkl. AFP	890 648	695,6	955 525	709,1	1,9 %
AFP i offentlig sektor	21 624	16,2	21 820	16,7	2,6 %

Kilde: Statistisk Sentralbyrå.

Ser vi kun på den offentlige tjenestepensjonen, har denne økt med nesten 20 milliarder eller 1,3 prosent fra 2019 til 2020 som vist i tabell 2.2. På samme tid har antallet bosatte med offentlig tjenestepensjon økt med nesten 100 000 personer. Dette henger sammen med omleggingen av offentlig tjenestepensjon i 2020. Tidligere måtte man blant annet ha arbeidet i minst tre år i en offentlig virksomhet for å ha rett på pensjon, men dette er endret til ett år for personer født etter 1963. Flere personer, og da hovedsakelig unge med kort tjenestetid, har derfor opparbeidet seg en rettighet og fått en beregnet pensjonsformue i offentlig tjenestepensjon i 2020 sammenlignet med 2019.

Figur 2.2 Pensjonsformuens sammensetning i 2019. Andel av samlet beløp blant bosatte 17 år og eldre

Kilde: Statistisk Sentralbyrå.

Mangler i datainnsamlingen blant de private ordningene gjør det vanskelig å vurdere endringer, spesielt i antall mottakere og summen av den beregnede pensjonsformuen, over tid. Vi har imidlertid liten grunn til å tro at det er systematiske mangler i datainnsamlingen slik at forholdet mellom ytelses- og innskuddspensjon innenfor de private ordningene kan sammenlignes. Figur 2.2 viser sammensetningen av pensjonsformuen i 2019, og vi ser at innskuddspensjon da utgjorde en mindre andel av pensjonsformuen enn i 2020. Mens innskuddspensjonen utgjorde 35,5 prosent av den samlede pensjonsformuen i de private ordningene i 2019, utgjorde den 38,6 prosent i 2020. Denne endringen skjøt fart ved innføringen av obligatorisk tjenestepensjon i 2006. Fram til da var ytelsesbaserte pensjoner dominerende i privat sektor. Etter dette har mange bedrifter avviklet ytelsespensjoner og det blir i liten grad opprettet nye pensjonsavtaler med ytelsesordning (Pensjonspolitisk arbeidsgruppe, 2022). Innskuddspensjonene omfatter nå langt flere arbeidstakere enn ytelsespensjonene. Når ytelsespensjonen likevel utgjør om lag halvparten av pensjonsformuen blant de private og individuelle ordningene skyldes dette blant annet at en stor del av disse er fripoliser eller tidligere opptjente rettigheter i private ytelsesordninger. En annen komponent som vokser kraftig fra 2019 til 2020 er AFP i privat sektor, hvor den nye ordningen fra 2011 nå gradvis fases inn. Siden vi ikke regner denne som en rettighet før man faktisk starter uttak får vi derfor nye årskull hvert år som kommer inn i ordningen med livsvarig tillegg.

Tabell 2.3 viser den gjennomsnittlige pensjonsformuen blant personer med opptjente rettigheter i ulike pensjonsordninger. I 2020 var den gjennomsnittlige pensjonsformuen på 3 164 000 kroner. Hoveddelen av dette kommer som nevnt fra folketrygden. Vi ser også at det er store forskjeller i gjennomsnittlig beløp mellom de ulike tjenestepensjonsordningene. Personer med offentlig tjenestepensjon har i gjennomsnitt en pensjonsformue på 1 053 000 kroner fra denne ordningen mens personer med rettigheter i privat tjenestepensjon har i gjennomsnitt 392 000 kroner. Som vi skal se dekker imidlertid den gjennomsnittlige pensjonsformuen over store variasjoner mellom individer. Typisk vil denne variasjonen være knyttet til alder, inntekts historie og arbeidsmarkedstilknytning. Unge personer har bare så vidt begynt sin opptjening, mens personer som nærmer seg pensjonsalder har tjent opp sin fulle pensjonsformue.

Tabell 2.3 Gjennomsnittlig pensjonsformue for bosatte personer 17 år og eldre etter pensjonsordning. Antall med beløp. Endring fra 2019 til 2020

	Pensjonsformue 2019. Gjennomsnitt. Kr	Pensjonsformue 2020. Gjennomsnitt. Kr	Endring 2019- 2020
Samlet beregnet pensjonsformue	3 102 000	3 164 000	2,0 %
Alderspensjon fra folketrygden	2 513 000	2 567 000	2,1 %
Offentlige og private tjenestepensjoner inkl. AFP	760 000	765 000	0,7 %
Offentlige tjenestepensjoner inkl. AFP	1 114 000	1 053 000	-5,5 %
Tjenestepensjon i Statens Pensjonskasse ikke inkl. AFP	1 108 000	1 062 000	-4,2 %
Tjenestepensjon i annen offentlig virksomhet ikke inkl. AFP	781 000	742 000	-5,0 %
AFP i Statens pensjonskasse	849 000	870 000	2,5 %
AFP i annen offentlig virksomhet	688 000	700 000	1,7 %
Private tjenestepensjoner inkl. AFP	380 000	394 000	3,7 %
Private innskuddspensjoner ikke inkl. AFP	164 000	183 000	11,6 %
Private ytelsespensjoner ikke inkl. AFP	637 000	634 000	-0,5 %
AFP i privat sektor	1 033 000	1 036 000	0,3 %
Individuelle ordninger	105 000	103 000	-1,9 %

Kilde: Statistisk Sentralbyrå

Den gjennomsnittlige pensjonsformuen påvirkes i mindre grad enn totalen av manglende data fra de private ordningene og er derfor bedre å sammenligne over tid. Tabell 2.3 viser endringen fra 2019 til 2020. Den samlede gjennomsnittlige pensjonsformuen har økt med 62 000 kroner eller 2,0 prosent fra 2019 til 2020. Dette skyldes hovedsakelig en økning i alderspensjonen i folketrygden, men det er også en stor økning på 11,6 prosent blant de private innskuddspensjonene, men da fra et lavt nivå på 164 000 kroner. At den gjennomsnittlige pensjonsformuen fra private ytelsespensjonene synker med 0,5 prosent fra 2019 til 2020 kan ha sammenheng med at en stor andel av ytelsespensjonene er fripoliser hvor det ikke lenger er opptjening samtidig som stadig flere med aktive ytelsespensjoner har startet pensjonisttilværelsen og tærer på formuen. Blant de individuelle ordningene er det en nedgang på 1,9 prosent. Dette skyldes blant annet at det har kommet inn et forholdsvis stort antall nye personer med liten opptjening i de individuelle ordningene i 2020. Også den gjennomsnittlige pensjonsformuen blant offentlige tjenestepensjonene synker fra 2019 til 2020. Dette henger som nevnt sammen med regelverksendringen i 2020 der flere personer med kort opptjening har kommet inn i ordningen.

3. Antall og andeler med pensjonsrettigheter

Alderspensjon i folketrygden ble etablert i 1967. Den sikrer både en minsteytelse til de med lav eller ingen inntekt og at de yrkesaktive mottar en pensjon som står i forhold til inntekten. Det er likevel noen personer i statistikken som ikke har opptjening i folketrygden. Dette skyldes enten at de er så unge at de ennå ikke oppfyller minimumskravet på tre års trygdetid⁵, eller at de har bodd i landet i mindre enn tre år. Av i alt 4 342 865 bosatte personer 17 år og eldre ved utgangen av 2020, hadde om lag 47 100 personer eller 1,1 prosent ikke startet opptjening av rettigheter i folketrygden. Dette er omtrent på samme nivå som i 2018 (se Halvorsen og Hetland, 2021).

Tabell 3.1 Antall bosatte 17 år og eldre med rettighet i folketrygden og kombinasjon med tjenstepensjon, etter kjønn. Absolutte tall og prosent. 2020

	I alt	Menn	Kvinner
Bosatte 17 år og over med folketrygd i alt	4 295 780	2 157 945	2 137 835
Herav:			
Kun med folketrygd	22,6 %	21,8 %	23,5 %
Folketrygd og offentlig tjenstepensjonsordning ¹	34,8 %	24,1 %	45,6 %
Folketrygd og privat tjenstepensjonsordning ¹	56,2 %	64,6 %	47,8 %

¹ Inkludert 607 195 personer som har en kombinasjon av folketrygd samt offentlig og privat tjenstepensjon
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Samtidig viser tabell 3.1 at det er 22,6 prosent som kun har alderspensjon fra folketrygden. De aller fleste av disse er personer som ikke har opparbeidet seg tjenstepensjon gjennom et arbeidsforhold, men det kan også være enkelte som kun mottar alderspensjon fra folketrygden fordi de har avsluttet en tidsbegrenset tjenstepensjon. Med andre ord har 77,4 prosent av bosatte personer over 16 år opptjente rettigheter i enten tidsbegrensede eller livsvarige tjenstepensjoner. 34,8 prosent har en kombinasjon av folketrygd og tjenstepensjon i offentlig sektor, og 56,2 prosent en kombinasjon av folketrygd og privat tjenstepensjon. Kvinner har i større grad offentlig tjenstepensjon, mens menn dominerer blant de som har privat tjenstepensjon.

3.1. Pensjonsformue i folketrygden

Som vi har sett utgjør pensjonsformuen fra folketrygden den største delen av den samlede pensjonsformuen med i gjennomsnitt 2 567 000 kroner i 2020 som vi ser i tabell 3.2. Pensjonsformuen påvirkes av antall opptjeningsår med tilhørende inntektshistorie, og er derfor svært aldersavhengig. Tabell 3.2 viser at pensjonsformuen i folketrygden er økende med alder frem til aldersgruppen 62-66 år, for deretter å synke som følge av uttak av pensjon og redusert yrkesdeltaking. I de yngste aldersgruppene utgjør garantipensjonen det viktigste elementet i pensjonsformuen ettersom pensjon basert på inntekt vanligvis starter en del senere. Garantipensjonen sikrer et minstenivå på pensjonen basert på trygdetid for de med liten eller ingen inntekt⁶. Blant de eldre får inntekt en større betydning for pensjonsformuen, men kun opp til et visst nivå. Inntekt over 7,1 G gir ikke grunnlag for pensjon fra folketrygden for personer tilknyttet nytt regelverk, mens personer som tilhører gammelt regelverk får redusert grunnlaget for pensjon med 1/3 av inntekten mellom 6 og 12 G.

⁵ For å ha rett til alderspensjon må man som hovedregel ha hatt pensjonsgivende inntekt og/eller ha minst tre års trygdetid. Som trygdetid regnes antall kalenderår fra en person har fylt 16 år til og med det året hun eller han fylte 66 år. Fra 1. januar 2021 er kravet til trygdetid endret til fem år.

⁶ Garantipensjonen er et element i pensjonssystemet som skal sikre et minstenivå på pensjonen også for personer med lav livstidsopptjening. Man kan derfor argumentere for at det blir noe kunstig å tillegge denne minstesikringen til personer som bare er tidlig ute i livsløpet. Se Fredriksen og Halvorsen (2019) for en alternativ kontrafaktisk beregning uten garantipensjon.

Tabell 3.2 Bosatte personer 17 år og eldre. Gjennomsnittlig beregnet pensjonsformue i folketrygden, etter alder. Antall med beløp og gjennomsnitt. 2020

	Antall personer med beløp	Gjennomsnitt
Alle	4 295 799	2 567 000
Alder		
17-21 år	289 070	338 000
22-26 år	344 888	754 000
27-31 år	377 498	1 146 000
32-36 år	368 230	1 527 000
37-41 år	353 584	1 984 000
42-46 år	350 664	2 516 000
47-51 år	378 107	3 139 000
52-56 år	364 594	3 773 000
57-61 år	323 106	4 384 000
62-66 år	299 259	4 816 000
67-71 år	266 436	4 340 000
72-76 år	245 951	3 565 000
77-81 år	153 475	2 594 000
82 år og eldre	180 917	1 326 000

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Kun folketrygd og ingen tjenestepensjon

Som vist i tabell 3.1 er det 22,6 prosent som kun har opptjent rettigheter i folketrygden. Denne andelen har sunket fra 23,7 prosent i 2018 (Halvorsen og Hetland, 2021). Tabell 3.3 viser blant annet at denne gruppen i stor grad består av pensjonister og ungdommer. Det er noe større andel kvinner enn menn som står uten opparbeidede rettigheter i tjenestepensjon, spesielt blant de aller yngste og eldste. Dette henger blant annet sammen med at en større andel kvinner står utenfor arbeidslivet og at en del mottar helserelaterte ytelser slik som uføretrygd.

Tabell 3.3 Bosatte personer 17 år og eldre med rettighet kun i folketrygden, etter kjønn og alder. Andel av bosatte personer og gjennomsnitt. Kroner. 2020

	Alle		Menn		Kvinner	
	Andel personer med beløp	Gjennomsnitt	Andel menn med beløp	Gjennomsnitt	Andel kvinner med beløp	Gjennomsnitt
Alle	22.6 %	1 336 000	21.8 %	1 338 000	23.5 %	1 335 000
Alder						
17-21 år	88,4 %	321 000	87,5 %	310 000	89,4 %	333 000
22-26 år	47,7 %	694 000	46,8 %	673 000	48,7 %	716 000
27-31 år	19,5 %	878 000	18,1 %	865 000	21,1 %	890 000
32-36 år	13,8 %	999 000	12,0 %	967 000	15,8 %	1 024 000
37-41 år	11,9 %	1 277 000	10,5 %	1 227 000	13,4 %	1 318 000
42-46 år	11,6 %	1 687 000	10,7 %	1 617 000	12,6 %	1 749 000
47-51 år	10,3 %	2 129 000	9,7 %	2 036 000	10,8 %	2 217 000
52-56 år	10,1 %	2 567 000	9,7 %	2 451 000	10,5 %	2 681 000
57-61 år	10,4 %	2 951 000	10,1 %	2 891 000	10,7 %	3 010 000
62-66 år	12,5 %	3 492 000	12,5 %	3 604 000	12,5 %	3 380 000
67-71 år	15,6 %	3 332 000	15,2 %	3 467 000	16,1 %	3 207 000
72-76 år	22,5 %	2 863 000	22,3 %	3 073 000	22,6 %	2 664 000
77-81 år	28,4 %	2 183 000	29,3 %	2 366 000	27,7 %	2 017 000
82 år og eldre	31,7 %	1 144 000	31,5 %	1 247 000	31,8 %	1 080 000

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

3.2. Pensjonsformue for de som mottar tjenestepensjon

Tjenestepensjonen utgjør et tillegg til pensjonen fra folketrygden. Den tidligere ordningen for offentlig tjenestepensjon som gjelder til og med 1962-kullet samt privat ytelsespensjon skal sikre at årlig alderspensjon utgjør en viss prosent av sluttlønnen. Personer med offentlig tjenestepensjon

født i 1963 eller senere tjener fra 1. januar 2020 opp et livsvarig tillegg med en grunnsats på 5,7 prosent av lønnen opp til 12 G og en tilleggssats på 18,1 prosent i inntektsintervallet fra 7,1 til 12 G. På tilsvarende måte investeres en prosentandel av lønnen til pensjon hvert år ved innskuddspensjon i privat sektor. Utbetalingen er tidsbegrenset, men skal vare i minst 10 år. Videre er tjenestepensjonsordningene utformet slik at i hovedsak all inntekt opp til 12 G gir grunnlag for pensjon. Den øvre inntektsgrensen er med andre ord høyere i tjenestepensjonsordningene enn i folketrygden, og tjenestepensjon vil derfor utgjøre en større del av pensjonsformuen for de med høy inntekt.

Som nevnt i kapittel 2.1 er verdien av privat tjenestepensjon på 952 milliarder kroner, noe som kun utgjør litt over halvparten av verdien til offentlig tjenestepensjon. Ser vi på antallet personer med privat tjenestepensjon er det imidlertid noe over 921 000 flere enn med offentlig tjenestepensjon. Med andre ord er opptjent pensjonsformue i privat sektor betydelig lavere i snitt enn for personer med opptjente pensjonsrettigheter i offentlig sektor. Gjennomsnittlig beregnet pensjonsformue i offentlig tjenestepensjon utgjør 1 053 000 kroner, mens beregnet snitt i privat tjenestepensjon utgjør 394 000 kroner, eller om lag 37 prosent av pensjonsformue i offentlig sektor. Som tidligere nevnt ble obligatorisk tjenestepensjon først innført i 2006, så mange har hatt få år med opptjening av privat tjenestepensjon. I tillegg finner vi mange ansatte i servicenæringer med relativt lav lønn og små stillingsbrøker.

Tabell 3.4 Bosatte personer 17 år og eldre med offentlig og privat tjenestepensjon etter kjønn og alder. Gjennomsnitt. Kroner. 2020

	Med offentlig tjenestepensjon ¹			Med privat tjenestepensjon ¹		
	Samlet beregnet pensjonsformue	Alderspensjon fra folketrygden	Offentlige tjenestepensjoner inkl. AFP	Samlet beregnet pensjonsformue	Alderspensjon fra Folketrygden	Private tjenestepensjoner inkl. AFP
Alle	4 544 000	3 332 000	1 053 000	3 386 000	2 794 000	394 000
Kjønn						
Menn	4 966 000	3 461 000	1 267 000	3 455 000	2 832 000	454 000
Kvinner	4 318 000	3 262 000	939 000	3 292 000	2 741 000	311 000
Alder						
17-21 år	485 000	468 000	16 000	477 000	468 000	8 000
22-26 år	915 000	865 000	47 000	825 000	798 000	24 000
27-31 år	1 485 000	1 305 000	168 000	1 288 000	1 197 000	67 000
32-36 år	2 163 000	1 759 000	371 000	1 791 000	1 594 000	130 000
37-41 år	2 929 000	2 268 000	601 000	2 367 000	2 041 000	218 000
42-46 år	3 789 000	2 824 000	870 000	3 051 000	2 567 000	320 000
47-51 år	4 687 000	3 429 000	1 111 000	3 892 000	3 205 000	455 000
52-56 år	5 610 000	4 052 000	1 341 000	4 806 000	3 882 000	600 000
57-61 år	6 429 000	4 626 000	1 549 000	5 722 000	4 571 000	747 000
62-66 år	7 144 000	5 108 000	1 751 000	6 479 000	5 009 000	997 000
67-71 år	6 530 000	4 712 000	1 562 000	5 417 000	4 392 000	649 000
72 år og eldre	4 116 000	2 955 000	992 000	3 305 000	2 731 000	409 000

¹ Inkludert 607 195 personer som har en kombinasjon av folketrygd samt offentlig og privat tjenestepensjon

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Gjennomsnittlig pensjonsformue for personer med offentlig tjenestepensjon i tillegg til folketrygden utgjorde over 4,5 millioner kroner, hvor kvinner i snitt har opptjent 4,3 millioner kroner og menn i snitt nesten 5,0 millioner kroner. Det vil si at kvinner i snitt har en opptjent pensjonsformue som utgjør 87 prosent av det menn har opptjent i denne gruppen. Gjennomsnittlig pensjonsformue for personer med privat tjenestepensjon i tillegg til folketrygden utgjorde om lag 3,4 millioner kroner hvor kvinner i snitt har opptjent 3,3 millioner kroner og menn nesten 3,5 millioner kroner. Opptjent pensjonsformue blant kvinner utgjør 95 prosent av det menn har opptjent i denne gruppen ifølge

tabell 3.4. Tjenestepensjonen opptjenes gjennom et arbeidsforhold, og vi ser at den har lite å si for den samlede pensjonsformuen blant de yngste aldersgruppene. Etter hvert som man kommer opp i alder, får tjenestepensjonen større betydning både på grunn av opptjeningstid og fordi andelen med inntekt over grensen for pensjonsgrunlaget på 7,1G i folketrygden øker.

De private tjenestepensjonene skiller seg som nevnt fra hverandre, der privat ytelsespensjon ligner mer på den gamle offentlige tjenestepensjonen mens innskuddspensjonen har likhetstrekk med den nye offentlige ordningen. Vi har sett at det er store forskjeller i den gjennomsnittlige pensjonsformuen for personer under de ulike ordningene og at opptjeningen blant annet er tett knyttet sammen med alder. For å se nærmere på forskjellene mellom tjenestepensjonene, viser tabell 3.5 pensjonsformuen for aldersgruppen 55-61 år, personer som nærmer seg pensjonsalder, men som enda ikke har begynt å bruke av pensjonsformuen. Vi skiller mellom de som har et arbeidsforhold med en offentlig tjenestepensjon, privat innskuddspensjon og privat ytelsespensjon.

Tabell 3.5 Bosatte 55 til 61 år etter tjenestepensjonsrettighet. Antall med beløp og gjennomsnitt. 2020

	Offentlig tjenestepensjon		Privat ytelsespensjon		Privat innskuddspensjon	
	Antall med beløp	Gjennomsnitt	Antall med beløp	Gjennomsnitt	Antall med beløp	Gjennomsnitt
Samlet beregnet pensjonsformue	103 929	6 872 000	22 774	7 723 000	165 034	5 905 000
Alderspensjon fra folketrygden	103 929	4 794 000	22 774	5 037 000	165 034	4 810 000
Off. og private tjenestepensjoner inkl. AFP	103 929	2 061 000	22 774	2 632 000	165 034	1 064 000
Offentlige tjenestepensjoner	103 929	1 958 000	6 282	940 000	41 708	1 007 000
Private innskuddspensjoner	19 943	137 000	9 401	315 000	165 034	337 000
Private ytelsespensjoner	21 133	373 000	22 774	2 242 000	92 932	840 000
Individuelle ordninger	12 821	135 000	6 078	202 000	37 548	135 000

¹ Inkluderer personer med flere tjenestepensjonsrettigheter

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Størst gjennomsnittlig pensjonsformue finner vi blant de som har privat ytelsespensjon med 7,7 millioner kroner og minst for de privat innskuddspensjon med 5,9 millioner kroner. Vi ser også at den gjennomsnittlige pensjonsformuen i folketrygden varierer lite mellom gruppene og at det er forskjellene i tjenestepensjonsordningene som i stor grad bidrar til de ulike nivåene i samlet pensjonsformue. Den gjennomsnittlige tjenestepensjonen blant de med privat innskuddspensjon utgjør 1 064 000 kroner som kun er om lag halvparten av tjenestepensjonen til de med offentlige ordninger.

Ulike tjenestepensjonsordningene blant arbeidsgivere fører ofte til endringer i pensjonsavtaler ved skifte av jobb. Det er derfor relativt mange som også har rettigheter til tjenestepensjonsordninger opptjent fra tidligere arbeidsforhold. Tabell 3.5 viser for eksempel at over halvparten av personene med private innskuddspensjoner også har private ytelsespensjoner, i hovedsak fripoliser eller tidligere opptjente rettigheter fra ytelsespensjonsordninger, med et gjennomsnitt på 840 000 kroner og om lag 42 000 personer eller omtrent 25 prosent har opptjente rettigheter i offentlige ordninger.

Som nevnt viser tabell 3.5 resultater for personer som nærmer seg pensjonsalder, men en enkel regresjonsmodell med tjenestepensjon som avhengig variabel viser at det er betydelige forskjeller mellom den private innskuddspensjonen på den ene siden og de mer sluttlønnbaserte tjenestepensjonene som offentlig tjenestepensjon og privat ytelsespensjon på den andre siden, også når vi kontrollerer for alder, lønn, utdanning og kjønn (se vedleggstabell B.3).

Om privat innskuddspensjon

Fra antallet personer i tabell 3.5 ser vi at private ytelsespensjoner utgjør en svært liten andel av pensjonsordningene og at private innskuddspensjoner er den dominerende ordningen blant de som har privat tjenestepensjon. Ved privat innskuddspensjon står virksomheter i utgangspunktet fritt til

å velge utformingen av ordningen innenfor visse rammer. Fra 2 til 7 prosent av lønnen kan settes av for inntekten opp til 7,1 G og opp til 25,1 prosent av lønn opp til 12 G. Det er også valgfritt om det skal gjelde fra første lønnskroner eller kun for inntekt over 1 G⁷. Det er altså mulig å ha mindre enn 2 prosent oppsparing av lønn hvis virksomheten velger laveste sats uten pensjonsopptjening fra første krone og opptil 14,4 prosent dersom man har lønn på 12 G og virksomheten velger høyeste sats fra første krone.

Tabell 3.6 Bosatte personer 20 til 61 år med innskuddspensjon etter lønn¹. Antall med beløp og gjennomsnittlig avtalt innskudd som andel av lønn. 2020

Lønn	Antall med beløp	Gjennomsnittlig avtalt innskudd
Under 500 000 kroner	470 657	3,2 %
500 000-749 999 kroner	379 555	3,6 %
750 000-999 999 kroner	152 913	4,6 %
1 000 000-1 249 999 kroner	58 458	5,7 %
1 250 000 kroner og over	44 857	5,5 %

¹ Inkluderer kun personer med avtalt innskudd og opptjening av innskuddspensjon i 2020.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Actecan har tidligere vist at det blant annet er en sammenheng mellom lønnsnivå og innskuddssatser i ulike næringer, der næringer med et høyt lønnsnivå har høye innskuddssatser og omvendt (Actecan, 2019). Tabell 3.6 viser den avtalte innbetalingen i innskuddspensjonsordningene i 2020 som en andel av lønnen⁸ samme år. Tabellen viser tilsvarende resultater, at gjennomsnittlig avtalt innskudd øker med lønnen, men bare opp til et visst nivå. Lønn over 12 G gir ikke grunnlag for pensjonsopptjening og for de med høyest lønn er den gjennomsnittlige avtalte innskuddet noe mindre enn for gruppen med lønn mellom 1 000 000 – 1 249 999 kroner.

Tabell 3.7 Bosatte personer 20 til 61 år med innskuddspensjon etter næring¹. Antall med beløp og gjennomsnittlig avtalt innskudd som andel av lønn. 2020

Næring	Antall med beløp	Gjennomsnittlig avtalt innskudd
Kraftforsyning	8 073	6.7 %
Finanstjenester	35 746	6.7 %
Olje- og gass og bergverk	46 557	5.5 %
Informasjon og kommunikasjon	76 230	4.6 %
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	91 584	4.4 %
Industri	154 439	4.0 %
Omsetning og drift av fast eiendom	14 787	4.0 %
Samferdsel	80 527	3.9 %
Helse- og sosialtjenester	48 723	3.8 %
Sosiale tjenester	22 112	3.8 %
Kulturell virksomhet, underholdning og fritidsaktiviteter	14 012	3.8 %
Jordbruk, skogbruk og fiske	15 132	3.5 %
Vannforsyning	5 709	3.5 %
Ikke oppgitt	827	3.4 %
Undervisning	12 779	3.3 %
Bygge- og anleggsvirksomhet	154 463	3.2 %
Offentlig administrasjon og forsvar	3 178	3.2 %
Varehandel	211 297	3.0 %
Forretningsmessig tjenesteyting	69 857	2.7 %
Hotell- og restaurant	40 408	2.5 %

¹ Inkluderer kun personer med avtalt innskudd og opptjening av innskuddspensjon i 2020.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

⁷ Pensjon fra første krone ble innført 1.1.2022

⁸ I rapporten summeres månedlig kontantlønn fra a-ordningen til en årslønn

Tabell 3.7 viser tilsvarende vekst i innskuddspensjon for ansatte innen ulike næringer. Fordelingen av næringer etter gjennomsnittlige avtalte innskuddsbeløp følger det samme mønster som resultatene i Actecans (2019) kartlegging av virksomhetenes gjennomsnittlige innskuddssatser i 2018. Størst gjennomsnittlig avtalt innskudd har ansatte innenfor kraftforsyning og finanstjenester med 6,7 prosent mens ansatte i hotell- og restaurant har hatt lavest innskuddssats med 2,5 prosent i gjennomsnitt.

3.3. Individuell pensjonssparing

Alderspensjon fra folketrygden og tjenestepensjonen kan beskrives som en tvungen sparing som skal erstatte inntekt når man blir pensjonist. Det finnes også frivillige spareordninger der man binder sparepengene til pensjonsalderen som et supplement til alderspensjon fra folketrygden og tjenestepensjonen. Fram til 2006 kunne man årlig investere inntil 40 000 kroner i individuell pensjonsavtale (IPA). Denne ordningen ble i 2008 erstattet med individuell pensjonssparing (IPS) og årlig beløp ble redusert til 15 000 kroner i året. I 2017 ble skattereglene for IPS endret samtidig som årlig sparebeløp igjen ble økt til 40 000 kroner⁹. Tall fra Finans Norge viser at det har vært en gradvis økning i denne ordningen siden oppstart i 2017 og i 2020 ble det spart 9,4 milliarder kroner i ordningen.¹⁰

Vi har tidligere sett at de ulike tjenestepensjonsordningene bidrar til forholdsvis store forskjeller i samlet pensjonsformue. Det er derfor interessant å se nærmere på hvem som har benyttet seg av muligheten til å spare til pensjonisttilværelsen utover pensjonsordningene de får fra arbeidsgivere. I tabell 3.8 har vi fordelt pensjonsformuen i individuelle ordninger etter alder og rettigheter i de ulike tjenestepensjonene. Her ser vi at det er gruppen med mer sluttlønnbaserte ordninger som har den minste andelen personer som benytter seg av privat sparing og at sparing i individuelle ordninger er mer vanlig blant de med privat innskuddspensjon. Samtidig ser vi at den gjennomsnittlige pensjonsformuen i individuelle ordninger for gruppen med privat innskuddspensjon i liten grad skiller seg fra gruppen med mer sluttlønnbaserte ordninger selv om de har langt mindre pensjonsformue fra tjenestepensjonsordningene.

Tabell 3.8 Bosatte personer 17 år og eldre med individuelle ordninger etter alder og tjenestepensjonsrettighet¹. Gjennomsnitt og andel med beløp. 2020

Alder	Privat ytelsespensjon eller offentlig tjenestepensjon		Privat innskuddspensjon	
	Gjennomsnittlig pensjonsformue i individuelle ordninger	Andel med beløp	Gjennomsnittlig pensjonsformue i individuelle ordninger	Andel med beløp
17-26 år	13 000	2.2 %	13 000	2.9 %
27-36 år	30 000	5.8 %	31 000	9.6 %
37-46 år	54 000	8.7 %	55 000	16.2 %
47-56 år	96 000	11.0 %	89 000	19.4 %
57-66 år	193 000	16.1 %	173 000	22.6 %
67 år og over	294 000	7.1 %	290 000	10.6 %

¹ Inkluderer personer med flere tjenestepensjonsrettigheter.
Kilde: Statistisk sentralbyrå

Som vi så i tabell 3.7 var det forskjeller når det gjelder årlig avtalt innskudd i 2020 innenfor ulike næringer blant de med innskuddspensjon. I tabell 3.9 viser vi gjennomsnittlig beløp i den gjeldende individuelle ordningen, IPS 2017, for den samme gruppen av personer. Selv om dette er en forholdsvis ny individuell ordning som foreløpig ikke omfatter mange personer kan resultatene i tabell 3.9 likevel tyde på at det er de ansatte i næringer med høye avtalte innskudd som også har et

⁹ Dette beløpet er igjen redusert til maksimalt 15 000 kroner per år fra 1.1.2022.

¹⁰ Se artikkel om IPS-sparing hos medlemsselskapene i Finans Norge og i Verdipapirfondenes foreninger (VFF) her: <https://www.finansnorge.no/artikler/2023/q1/sparingen-til-individuell-pensjonssparing-ips-halvert-i-2022/>.

høyt gjennomsnittlig beløp i den individuelle ordningen, mens ansatte i næringer med lavere gjennomsnittlig avtalt innskudd i større grad ser ut til å ha lavere gjennomsnittlig beløp.

Tabell 3.9 Bosatte personer 20 til 61 år med individuell pensjonssparing (IPS 2017) og innskuddspensjon etter næring¹. Gjennomsnitt og andel med beløp. 2020

	IPS 2017	
	Gjennomsnitt	Andel med beløp
Ikke oppgitt	98 000	3.6 %
Olje- og gass og bergverk	79 000	3.7 %
Kraftforsyning	69 000	4.4 %
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	69 000	4.6 %
Omsetning og drift av fast eiendom	68 000	3.5 %
Finanstjenester	67 000	6.0 %
Informasjon og kommunikasjon	63 000	4.6 %
Industri	60 000	2.7 %
Helse- og sosialtjenester	57 000	2.7 %
Sosiale tjenester	57 000	3.2 %
Undervisning	55 000	2.9 %
Offentlig administrasjon og forsvar	55 000	3.5 %
Vannforsyning	53 000	1.8 %
Samferdsel	52 000	2.4 %
Varehandel	50 000	2.5 %
Jordbruk, skogbruk og fiske	50 000	2.6 %
Kulturell virksomhet, underholdning og fritidsaktiviteter	50 000	2.8 %
Forretningsmessig tjenesteyting	46 000	2.1 %
Bygge- og anleggsvirksomhet	45 000	2.1 %
Hotell- og restaurant	39 000	2.1 %

¹ Inkluderer kun personer med avtalt innskudd og opptjening av innskuddspensjon i 2020.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

4. Kjønnsgapet i pensjonsformue

I en ny rapport om kjønnsgapet i pensjon mellom kvinner og menn, hadde kvinner i Norge i gjennomsnitt 23 prosent lavere årlig pensjon enn menn i 2019, som er noe høyere enn gjennomsnittet i OECD, men om lag på nivå med Sverige og Finland (Nordisk Ministerråd, 2023). Andre nordiske land, som Island og Danmark, synes derimot å ha et mye lavere kjønnsgap blant dagens pensjonister. I rapporten er kjønnsgapet i pensjon definert som 1 minus gjennomsnittlig pensjonsytelse for kvinner i andel av gjennomsnittlig pensjonsytelse for menn i alderen 65 år og eldre, se tabell 4.1.

Tabell 4.1 Kjønnsgapet i pensjonsytelser 65 år og eldre. 2019

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
All pensjon	8%	24%	5%	23%	28%
Offentlig alderspensjon	-5%	23%	-21%	22%	18%
Tjenestepensjon	23%*	**	20%	19%*	48%
Individuell pensjon	-	34%	54%	-	25%

* Inkluderer både tjenestepensjon og individuelle ordninger

** Tjenestepensjon er lite utbredt i Finland og kan inngå enten i kategorien offentlig alderspensjon eller individuell pensjon.

Kilde: Nordisk ministerråd (2023).

Den klart viktigste grunnen til at Island og Danmark på den ene siden og Finland, Norge og Sverige på den andre siden er så forskjellige, er at i Island og Danmark er nesten all offentlig alderspensjon universell og uavhengig av tidligere inntekt. Som det framgår av tabell 4.1 er dette til gunst for kvinner og kjønnsgapet blir dermed negativt for offentlig alderspensjon. Til tross for en mer ujevnt fordelt tjenestepensjon blir det totale kjønnsgapet lavt i disse to landene. Tabellen viser videre at det er stor variasjon i pensjonsordning på tvers av de nordiske landene. I Finland kommer over 90 prosent av all pensjon fra et offentlig inntektsavhengig pensjonssystem, mens innslaget av tjenestepensjon er svært lite (og derfor ikke skilt ut som egen inntekt i statistikken). Norge likner mer på Sverige, særlig med tanke på hvordan den offentlige alderspensjonen er ordnet, men i Sverige er det et noe større innslag av både tjenestepensjoner og individuell pensjonssparing enn Norge. Dessuten overkompenserer tjenestepensjonene i Sverige opptjeningen for de med høye inntekter, noe som fører til et høyere kjønnsgap i Sverige enn i Norge.

Blant dagens pensjonister vil en del av kvinnene ikke ha egen pensjonsopptjening gjennom yrkesforhold. Dette vil forandre seg mye framover etter hvert som nye generasjoner kvinner blir pensjonister. Dette kan illustreres ved å se på verdien av opptjente pensjonsrettigheter (som er temaet for denne rapporten) i stedet for utbetalt årlig pensjon. Tabell 4.2 viser derfor den gjennomsnittlige beregnede pensjonsformuen for kvinner og menn i ulike aldersgrupper og for ulike ordninger.

Tabell 4.2 Gjennomsnittlig pensjonsformue etter alder, kjønn og ordning. 2020

	Folketrygden	Offentlig tjenestepensjon	Privat tjenestepensjon	Individuelle ordninger	I alt
Kvinner					
26 år og under	584 000	40 000	15 000	11 000	592 000
27-36 år	1 379 000	255 000	77 000	28 000	1 523 000
37-46 år	2 332 000	670 000	214 000	52 000	2 796 000
47-56 år	3 536 000	1 117 000	426 000	83 000	4 423 000
57-66 år	4 512 000	1 536 000	628 000	145 000	5 789 000
67 år og over	2 935 000	1 036 000	422 000	151 000	3 635 000
I alt	2 564 000	939 000	310 000	88 000	3 147 000
Menn					
26 år og under	547 000	50 000	27 000	13 000	557 000
27-36 år	1 292 000	324 000	116 000	31 000	1 437 000
37-46 år	2 170 000	902 000	302 000	55 000	2 618 000
47-56 år	3 368 000	1 437 000	587 000	92 000	4 258 000
57-66 år	4 669 000	1 853 000	990 000	193 000	6 059 000
67 år og over	3 409 000	1 439 000	575 000	223 000	4 223 000
I alt	2 570 000	1 267 000	453 000	113 000	3 180 000

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 4.3 Kjønnsgapet i pensjonsformue etter alder, kjønn og ordning. 2020

	Folketrygden	Offentlig tjenestepensjon	Privat tjenestepensjon	Individuelle ordninger	I alt
26 år og under	-7%	20%	43%	15%	-6%
27-36 år	-7%	21%	34%	10%	-6%
37-46 år	-7%	26%	29%	5%	-7%
47-56 år	-5%	22%	27%	10%	-4%
57-66 år	3%	17%	37%	25%	4%
67 år og over	14%	28%	27%	32%	14%
I alt	0%	26%	31%	22%	2%

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Folketrygden er den dominerende kilden til pensjon for de fleste. Folketrygden etter 2011 inneholder elementer som omfordeler ganske mye fra menn til kvinner, se Halvorsen og Pedersen (2019), blant annet gjennom det kjønnsnøytrale delingstallet, opptjeningstaket, omsorgspoeng, arvede rettigheter, og garantipensjonen. I tillegg vil pensjonsformue i ytelsesordninger blir noe større for kvinner enn for menn fordi beregningene er basert på at kvinner lever lenger enn menn og dermed vil kunne forvente å motta pensjon over flere år enn menn i livsvarige ytelser. Alt i alt er dette illustrert i tabell 4.3 ved at kjønnsgapet i folketrygden blir negativt for alle aldersgrupper unntatt de eldste. Siden menn i gjennomsnitt har høyere livstidsinntekt slår dette inn og gir høyere pensjonsformue for menn enn kvinner i aldersgruppene 57 år og eldre.

Det store gapet i offentlig tjenestepensjon skyldes i stor grad sammensetningen av arbeidsforhold, det vil si at kvinnene i stor grad befinner seg i lavtlønte yrker i kommunal sektor mens mennene i større grad jobber i statlig sektor med høyere lønn (se Grini og Fløtre, 2023). For tjenestepensjon i privat sektor finner vi også et ganske betydelig kjønnsgap i pensjonsformue i alle aldersgrupper, men lavere for eldre aldersgrupper på grunn av et større innslag av ytelsesordninger i denne gruppen. For de individuelle ordningene er gapet på om lag 10 prosent i aldersgruppene under 57 år, og øker først i de eldste aldersgruppene. Merk at i de eldste aldersgruppene vil gjennomsnittene være påvirket av kjønnsforskjeller i tidligpensjonering og uttak. Dette gjelder for alle ordningene.

Halvorsen og Pedersen (2019) ser på ulike definisjoner av kjønnsgapet i pensjon, der forskjellene i samlet pensjon er ett av alternativene. Andre alternativer er pensjonsytelse ved alder 70 år,

gjennomsnittlig beregnet pensjonsytelse over pensjonistperioden og ekvivalensjustert pensjon. Den siste definisjonen tar hensyn til stordriftsfordelen av å bo med en partner. Halvorsen og Pedersen (2019) bruker gjennomsnittlig pensjon over pensjonistperioden som sin hoveddefinisjon på kjønnsgapet i pensjon. Et tilsvarende tall er mulig å finne i pensjonsformue-statistikken ved å *dele opptjent pensjonsformue på antall beregnede år med pensjonsuttak*. Denne definisjonen vil dermed justere for at kvinner har høyere forventet levealder, samt eventuelle kjønnsforskjeller i pensjoneringstidspunkt.

Tabell 4.4 Kjønnsgapet i pensjonsformue delt på antall beregnede år med pensjonsuttak etter alder og ordning. 2020

	Folketrygden*	Offentlig tjenestepensjon*	Privat tjenestepensjon**	Individuelle ordninger**	I alt
26 år og under	2%	30%	43%	15%	4%
27-36 år	2%	30%	36%	10%	6%
37-46 år	1%	35%	34%	5%	6%
47-56 år	3%	32%	34%	10%	8%
57-66 år	9%	28%	40%	25%	12%
67 år og over	19%	36%	23%	32%	19%
I alt	7%	35%	35%	22%	10%

* Opptjent pensjonsformue delt på antall beregnede år med pensjonsuttak, ** Opptjent pensjonsformue i innskuddsordninger delt på 10 utbetalingsår, i ytelsesordninger delt på levealder minus 67 år.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 4.4 viser at kjønnsgapet blir større når vi justerer for at kvinner har høyere forventet levealder samt eventuelle kjønnsforskjeller i tidliguttak (med unntak av individuelle ordninger der vi har antatt lik utbetalingsperiode for menn og kvinner). Tabellen tyder på at kjønnsgapet øket med alder, eventuelt at det krymper med fødselskohort. Hvilken av disse faktorene – alder eller kohort – som er viktigst er ikke så lett tolke ut fra tabellen, men det er åpenbart at opptjening gjennom yrkesforhold og inntekt blir viktigere med alder ettersom opptjeningsperioden er lenger, og så lenge menn har høyere livstidsinntekt enn kvinner vil dette bidra til å øke gapet med alder. På den annen side vet vi at yngre generasjoner kvinner har høyere utdanningsnivå og høyere yrkesdeltakelse enn eldre generasjoner kvinner, noe som vil bidra til å redusere kjønnsgapet i pensjon på sikt.

5. Multivariat analyse av forskjeller i pensjonsformue

I dette avsnittet vil vi beskrive resultatet av noen enkle regresjonsanalyser der den avhengige variabelen er pensjonsformuen i de ulike ordningene i 2020, og forklaringsvariablene inkluderer alder, kjønn, lønn, sivilstand, utdanningsnivå, beregnet levealder og hovednæring. Analysen foretas for personer mellom 20 og 61 år, og gjøres for de med verdier innen hver ordning.

Innledningsvis må det presiseres at det ikke er snakk om en kausal analyse. Man kan altså ikke tolke parameterne som årsakssammenhenger, men heller som et forsøk på å ta hensyn til at de ulike kjennetegnene korrelerer eller samvarierer med hverandre. For eksempel at kvinner har lavere inntekt enn menn i gjennomsnitt og høyere beregnet levealder, jamfør avsnittet over. I den multivariate analysen vil da korrelasjonen mellom kjønn og pensjonsformue være korrigert for henholdsvis korrelasjonen mellom lønn og pensjonsformue og levealder og pensjonsformue.¹¹

Regresjonen er en standard OLS-regresjon. Alle koeffisientene er statistisk signifikante på et 1% signifikansnivå. Koeffisienten på 125 000 for alder i folketrygden (første kolonne) kan tolkes som at personer som for eksempel er 55 år gamle har i gjennomsnitt 125 000 kroner mer i pensjonsformue enn personer som er 54 år gamle, når vi har kontrollert for betydningen av kjønn, sivil status, beregnet levealder, lønn, utdanning, og næring. Tilsvarende vil ett ekstra år henge sammen med en økning på 48 000 kroner i offentlig tjenestepensjon, 19 000 kroner i privat tjenestepensjon og om lag 4000 kroner i individuelle ordninger.

For variabelen kjønn finner vi at kvinner kommer dårligere ut enn menn i alle ordninger etter at vi har kontrollert for lønn, utdanning og beregnet levealder. Merk at med lønn menes her nåværende lønn, slik at gapet på om lag 191 000 kroner i Folketrygden, 121 000 kroner i offentlig tjenestepensjon og 27 000 kroner i private tjenestepensjoner skyldes primært tidligere inntekt og opptjeningshistorie. Når det gjelder de frivillig individuelle ordningene er det mulig at forskjellen også delvis skyldes at menn er tilbøyelige til å spare mer enn kvinner – alt annet likt (se også Halvorsen, 2011).

Tabellen viser at personer som lever i par har noe lavere pensjonsformue i gjennomsnitt enn enslige, trolig siden par med god økonomi har muligheten til å tilpasse seg med lavere lønn for den ene partneren.

Koeffisientene viser korrelasjonen mellom lønnsnivå og pensjonsformue. Som nevnt over vil pensjonsformuen også i særlig grad være påvirket av tidligere inntekt. Samtidig er gjerne nåværende inntekt en god indikator på tidligere inntekt. For offentlig tjenestepensjon er koeffisienten særlig høy. Dette skyldes trolig at offentlig tjenestepensjon kompenserer opptjeningen over taket i folketrygden på 7.1 G (opp til 12 G). Alt annet likt vil også personer med høy utdanning ha en pensjonsformue i offentlig tjenestepensjon som er 320 000 kroner høyere i gjennomsnitt enn personer med kun grunnskoleutdanning. I folketrygden kommer derimot høyt utdannende dårligere ut relativt til lavt utdannende (etter å ha kontrollert for lønn).

I kolonnene for privat tjenestepensjon og individuelle ordninger har vi også inkludert næring som forklaringsvariabel.¹² I tråd med funnene i avsnitt 3.2 finner vi stor variasjon i nivået på private tjenestepensjoner. For eksempel har ansatte i olje-, gass og bergverk en gjennomsnittlig pensjonsformue på 650 000 kroner mer enn referansegruppen «ansatte innen samferdsel», og

¹¹ Det må også presiseres at regresjonsanalysen også svært enkel og tar ikke hensyn til at det kan være ulik samvariasjon for eksempel mellom kjønn og alder og pensjonsformue ved alder 30 enn ved alder 60, og så videre.

¹² For folketrygden vil det ikke gi god mening å inkludere næring da denne bare vil spille en rolle gjennom sin samvariasjon med inntekt. Det gir heller ikke god mening for offentlig tjenestepensjon da ansatte i offentlig sektor befinner seg primært i næringene offentlig administrasjon og forsvar, undervisning og helse- og sosialtjenester, og i bare i liten grad i de andre næringene.

ansatte innen finanstjenester om lag 440 000 kroner mer. Siden vi allerede har kontrollert for lønnsnivå gjenspeiler dette at disse næringene også har høyere innskuddsrater (se tabell 3.7) eller større innslag av ytelsesordninger. I næringer med lav innskuddssats, for eksempel varehandel er gjennomsnittlig pensjonsformue om lag 39 000 kroner lavere enn i referansegruppen, noe som kan tyde på at lave innskudd bidrar til lavere pensjonsformue, men tabellen viser også at alder, lønn og utdanning er viktige faktorer for størrelsen på pensjonsformuen. Årsaken til at offentlig administrasjon, undervisning og helse- og sosialtjeneste kommer ut med svært negative koeffisienter er at dette er hovedsakelig ansatte i offentlig sektor.

Tabell 5.1 Multivariat analyse (OLS) av pensjonsformue beløp etter ordning, bosatte personer 20 til 61 år med beløp, 2020

	Folketrygden	Offentlig tjenestepensjon	Privat tjenestepensjon	Individuelle ordninger	I alt
Alder	124 881	48 243	18 973	4 104	161 468
Kjønn					
- Kvinne	-190 915	-120 975	-27 271	-13 664	-345 368
Sivil status					
- Gift/partner	-267 398	22 142	-13 017	-4048	-300 805
Beregnet levealder	167 805	48 239	18 457	2635	226 970
Inntekt					
- Lønn (fra a-ordningen)	0,43	1,44	0,62	0,02	1,25
Utdanningsnivå					
- Grunnskolenivå (ref.)	-	-	-	-	-
- Videregående nivå	197 253	38 842	16 826	6107	129 763
- Universitet/høyskole	-18 531	320 513	74 235	11786	44 889
Næring					
Jordbruk, skogbruk og fiske			-76 448	25 831	-110 110
Olje- og gass og bergverk			650 229	2 829	395 868
Industri			7 046	3 115	-209 170
Kraftforsyning			2 214	4 959	635 061
Vannforsyning			-152 611	-4 757	20 448
Bygge- og anleggsvirksomhet			-109 868	3 690	-298 471
Varehandel			-39 218	5 804	-22 410
Samferdsel (ref.)			-	-	-
Hotell- og restaurant			-25 939	16 313	-289 511
Informasjon og kommunikasjon			47 638	1 424	-134 522
Finanstjenester			437 083	18 260	301 335
Omsetning og drift av fast eiendom			-53 808	27 768	-215 513
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting			-25 221	9 030	-137 139
Forretningsmessig tjenesteyting			-67 655	2 549	-365 466
Offentlig administrasjon og forsvar			-258 361	3 981	715 527
Undervisning			-217 320	1 030	272 202
Helse- og sosialtjenester			-154 855	5 360	163 679
Kulturell virksomhet, underholdning og fritidsaktiviteter			-82 377	9 106	54 035
Sosiale tjenester			17 823	14 207	102 056
Uoppgitt/ikke i arbeid			-45 994	44 805	-572 011
R2	0,82	0,41	0,37	0,09	0,77
Antall observasjoner	2 472 073	906 185	1 659 182	284,890	2 472 084
Gjennomsnittlig pensjonsformue	2 298 005	894 556	318 335	81 771	2 795 784

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Referanser

- Actecan (2019). *Innskuddspensjon i ulike næringer*. <https://actecan.no/wp-content/uploads/2019/11/2019-02-Innskuddspensjon-i-ulike-n%C3%A6ringer.pdf>
- Brinch, C. N., D. Fredriksen and O. L. Vestad (2018). "Life expectancy and claiming behavior in a flexible pension system", *Scandinavian Journal of Economics* 120(4): 979-1010.
- Eurostat (2018). *Pensions in National Accounts*. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/pensions/data/database>
- Finans Norge (2018). *Avtale om avkastningsprognoser*. <https://www.finansnorge.no/siteassets/dokumenter/avtaler/avtale-om-avkastningsprognoser--revidert-01.03.2021.pdf>
- Fredriksen, D. og E. Halvorsen (2019). *Beregninger av pensjonsformue*. Rapporter 2019/29. Statistisk sentralbyrå.
- Grini, K. H. og I. A. Fløtre (2023). *Lønnsgapet i Norge*. Rapporter 2023/4, Statistisk sentralbyrå.
- Halvorsen, E. (2011). *Norske husholdningers sparing*. Økonomiske analyser 3/2011. Statistisk sentralbyrå.
- Halvorsen, E. og A. Hetland (2021). *Pensjonsformue i Norge 2018*. Rapporter 2021/16, Statistisk sentralbyrå
- Halvorsen, E. og A.W. Pedersen (2019). "Closing the gender gap in pensions. A microsimulation analysis of the Norwegian NDC pension system". *Journal of European Social Policy* 29(1): 130-143.
- Kinge, J. M., J. H. Modalsli, S. Øverland, H. K. Gjessing, M. C. Tollænes, A. K. Knudsen, V. Skirbekk, B. H. Strand, S. E. Håberg, and S. E. Vollset (2019). "Association of Household Income with Life Expectancy and Cause-Specific Mortality in Norway, 2005-2015", *Journal of the American Medical Association (JAMA)* 321(19):1916-1925.
- Nordisk ministerråd (2023). "Gender-equal pensions in the Nordics What can the Nordic countries learn from each other in order to close the gender pension gap?" 2023:506. <https://norden.diva-portal.org/smash/get/diva2:1730390/FULLTEXT02.pdf>
- Pensjonspolitisk arbeidsgruppe (2022): *Arbeid, pensjon og inntekt i den eldre befolkningen*. <https://www.regjeringen.no/contentassets/70412b2e87504ba4bb20b070c5fd7664/rapport-fra-pensjonspolitisk-arbeidsgruppe-2022.pdf>
- Regjeringen (2020), <https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/regjeringen-solberg/aktuelt-regjeringen-solberg/asd/pressemeldinger/2020/regulering-av-grunnbeløpet-og-pensjonane-fra-1.-mai-2020/id2739885/>
- Røstasand, J. I, N. M. Stølen og D. Fredriksen (2021). *Opparbeidede pensjonsrettigheter i nasjonalregnskapet 2014-2018*. Rapporter 2021/18. Statistisk sentralbyrå
- Smogeli, P.O. og E. Halvorsen (2019): *Pensjonsformue i Norge 2017*. Rapporter 2019/28, Statistisk sentralbyrå.

Vedlegg A: Databeskrivelse

Grunnlagsdataene i denne rapporten er hentet fra henholdsvis NAV, Statens Pensjonskasse (SPK), Kommunal landspensjonskasse (KLP) samt private tjenestepensjonsleverandører gjennom Norsk Pensjon. De data vi har innhentet til formålet er kun data som har vært lett tilgjengelig i leverandørenes databaser, og uten at leverandørene har gjort beregninger utover det de allerede gjør (uten å øke oppgavebyrden). Mot denne bakgrunn har vi valgt å gjøre beregninger av nåverdi av hittil opptjente pensjonsrettigheter i folketrygden og offentlig tjenestepensjoner i mikrosimuleringsmodellen MOSART. Når det gjelder beregninger av nåverdi av hittil opptjente rettigheter i private tjenestepensjon og individuelle ordninger er dette gjort i vår tilrettelegging av statistikkdata etter et sett regler (se nærmere beskrivelse i Smogeli og Halvorsen, 2019). Det er videre koblet på informasjon fra befolkningsstatistikk, inntektsstatistikk, utdanningsstatistikk og lønnsstatistikk.

Data fra Norsk Pensjon

Norsk Pensjon skal i utgangspunktet dekke opp mot 100 prosent av markedet for tjenestepensjonsavtaler i det private. Tallene er levert av hver enkelt pensjonsleverandør og formidlet via Norsk Pensjon. Data er levert i perioden oktober til januar i statistikkåret. Det ble imidlertid avdekket mangler ved innsamlingen av data i perioden 2018-2020 for enkelte av årskullene. Dette gjør det vanskelig å sammenligne endringer over tid for mottakere av private ordninger. Det er videre ikke levert data for personer som har startet uttak av privat pensjon. Her har vi benyttet opplysninger om utbetalt pensjon fra skattemeldingen for å beregne en pensjonsformue knyttet til privat tjenestepensjon (se detaljert beskrivelse i Halvorsen og Hetland, 2021).

For private tjenestepensjonsrettigheter og individuelle pensjonsrettigheter har vi innhentet individdata om medlemmers pensjonsrettigheter i ulike produkter fra om lag 50 private pensjonsleverandører. Data er innhentet via Norsk Pensjon AS etter avtale med leverandørene, og omfatter opplysninger som legges ut i Norsk Pensjon sin pensjonsportal. Følgende opplysninger er innhentet:

- Individ
- Rettighet (mange rettigheter per person)
- Nåværende innskuddsaldo
- Startalder og sluttalder for uttak
- Årlig utbetaling
- Pensjonsgrad
- Nåværende avtalt innskudd
- Omkostninger (ja/nei)
- Rettighetens kategori
- Rettighetens underkategori
- Rettighetsprodukt
- Avledet rettighetstype

For innskuddsordninger benyttes saldo, for ytelsespensjoner tar vi summen av beregnede årlige pensjonsytelser levert direkte fra Norsk Pensjon. Beregningene varierer fra selskap til selskap, men vi forutsetter at de generelt vil ligge tett opp til forutsetningene angitt i Finans Norge (2018). Informasjon om fripoliser, pensjonskapitalbevis og andre individuelle ordninger er også levert direkte fra Norsk Pensjon. AFP i privat sektor er derimot beregnet ved hjelp av mikrosimuleringsmodellen MOSART.

Individdataene for private og individuelle rettigheter er for årgangene 2019 og 2020 behandlet noe ulikt enn for årgangen 2018. I hovedsak blir rettighetens underkategori og innskuddsaldo benyttet

for å avlede rettighetstypen (se nærmere beskrivelse i Smogeli og Halvorsen, 2019). For årgangene 2019 og 2020 har vi også benyttet rettighetsprodukt for å avlede rettighetstype blant de med uoppgitt underkategori, noe som har redusert antallet med uoppgitt rettighetstype. Videre er de som står oppført med foretakspensjon og har en tilleggsopplysning om at dette er fra tidligere arbeidsforhold, nå blitt definert som en fripolise samtidig som alle foretakspensjonene er justert for tjenestetid. I tillegg er hybridpensjoner, som tidligere ble kategorisert som foretakspensjon, nå blitt definert og behandlet som en innskuddspensjon. Hybridpensjoner er foreløpig lite utbredt, men vil bli behandlet og gruppert som en egen rettighet i senere rapporteringer. Tabell B.1 viser en oversikt over det totale antallet rettigheter etter underkategori og hvilken avledet rettighetstype de har fått i rapporten.

Tabell A1 Antall private pensjonsrettigheter etter type rettighet og underkategori. 2020

Underkategori	Alle typer	Individuelle rettigheter	Private innskuddsrettigheter	Private ytelsesrettigheter	Rettigheter fra tidligere arbeidsforhold
Totalt	4 798 665	462 064	1 584 813	90 920	2 660 868
Foreningskollektiv	13 288	13 288	0	0	0
Foretakspensjon	68 286	0	0	68 286	0
Fortsettelsesforsikring ¹	5 681	5 681	0	0	0
Fripolise	765 172	0	0	0	765 172
Fripolise med investeringsvalg	33 535	0	0	0	33 535
Hybridpensjon med ind. investeringsvalg	28 476	0	28 476	0	0
Hybridpensjon med nullgaranti	9 033	0	9 033	0	0
IPA	209 544	209 544	0	0	0
IPS 2008	168 000	168 000	0	0	0
IPS 2017	65 551	65 551	0	0	0
Individuell Livrente	11 901	0	6 642	5 259	0
Innskuddspensjon	1 389 722	0	1 389 722	0	0
Kapitalforsikring	151 837	0	149 642	2 195	0
Kollektiv Livrente	11 973	0	1 288	10 685	0
Pensjonskapitalbevis	1 862 161	0	0	0	1 862 161
Uoppgitt	4 505	0	10	4 495	0

¹ Ansees som en forsikring og er ikke tatt med videre på statistikkfilen.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Statens pensjonskasse.

Det er innhentet et detaljert uttrekk av data fra Statens pensjonskasse (SPK) med historiske data (fra starten av 1950- tallet og frem til 2020) på individnivå om stillingshistorikk, lønnsinformasjon og pensjonsberegning. Til det siste så er det kun beregnet et pensjonsgrunnlag med tilhørende pensjonsuttak for de som har startet uttak av pensjon fra Statens pensjonskasse, alle andre beregninger er gjort i beregningsmodellen MOSART.

Alle data er samlet inn med tanke på å oppdatere beregninger av opptjente pensjonsrettigheter i MOSART, og for bruk i statistikkdata om pensjonsformue. Sentralt for statistikken har vært å danne en situasjon med opplysninger om hvert enkelt individ per utgangen av 2020 fra originaldata innhentet fra Statens pensjonskasse, og med følgende variabler:

- En rettighet per person (personer som har hatt flere arbeidsforhold eller perioder som medlemmer i Statens pensjonskasse i løpet av året er slått sammen).
- Stillingsprosent
- Stillingskode
- Årslønn/sluttlønn
- Start og stoppdato på stillingsforhold
- Beregnet opptjeningsstid (slått sammen alle perioder en person har hatt opptjening av pensjonsrettigheter i SPK)

- Avledet status -aktiv-opsatt-pensjonist

Status aktiv, opsatt eller pensjonist er avledet fra materialet vi har mottatt. Er et medlem aktiv er ikke stillingen opphørt. For et opsatt medlem er stillingen opphørt, og en pensjonist har et vedtak om uttak av pensjon.

Kommunal landspensjonskasse og andre kommunale ordninger.

Det er innhentet et detaljert uttrekk av data fra Kommunal landspensjonskasse (KLP) med data på individnivå for alle medlemmer per år tilbake til 2008. Data er uttrekk av opplysninger på individnivå om stillingsprosent, lønnsinformasjon, opptjeningstid og pensjonsgrunnlag (årslønn eller pensjongivende inntekt). Til det siste så er det beregnet et pensjonsuttak for de som har startet uttak av pensjon. Dataene fra KLP er tilrettelagt på en helt annet måte enn data fra SPK med langt mindre antall variabler. Dataene er tilrettelagt som årsdata hvor de har laget et kjennemerke (status) på hvert individ om de er aktive, oppsatte eller døde. Oppsatte i materialet til KLP består av både pensjonister og oppsatte. De som har status døde, er personer som har etterlattepensjon. Vi har i vårt datamateriale avledet statuskode til å omfatte tre alternativ; aktiv, oppsatte eller pensjonist og fjernet de døde. For å finne gruppen pensjonister, benytter vi opplysninger om personer får utbetalt pensjon. Alle som mottar pensjon, er grupper av KLP som oppsatte eller aktive. Vi har gruppert de som pensjonister.

I statistikkgrunnlaget har vi benyttet opplysninger om hvert enkelt individ per utgangen av 2020 fra originaldata innhentet fra Kommunal Pensjonskasse, og med følgende variabler:

- En rettighet per person
- Stillingsprosent
- Pensjongivende lønn/sluttlønn
- Opptjeningstid
- Utbetaling av pensjon
- Avledet status -aktiv-opsatt-pensjonist

Alle data fra KLP er også samlet inn med tanke på å oppdatere beregninger av opptjente pensjonsrettigheter i MOSART. Selv om vi ikke har full historikk med bare de siste 12 siste årene, vil dette øke kvaliteten på datagrunnlaget betydelig.

MOSART

Grunnlagsdataene fra NAV, SPK og KLP inngår i beregningene av pensjonsformue basert på mikrosimuleringsmodellen MOSART. MOSART er en dynamisk mikrosimuleringsmodell for framskrivinger og analyser av framtidig arbeidstilbud, utdanningsnivå og trygd. Navnet MOSART er et akronym for «Modell for mikrosimulering av skolegang, arbeidstilbud og trygd». Modellen tar utgangspunkt i administrative data for hele befolkningen i Norge og simulerer det videre livsløpet for hvert enkelt individ med hensyn til inn- og utvandring, fødsler, død, husholdningsdannelse, skolegang og innvirkning på utdanningsnivå, arbeidstilbud og arbeidsinntekter. Trendene i demografisk endring er basert på middelalternativet i Statistisk sentralbyrås befolkningsframskrivinger.

Pensjonsytelser beregnes ut fra de simulerte livsløpene og inntektshistorien til dags dato for hver enkelt. Pensjonsberegningene er basert på et detaljert regelverk og faktiske opplysninger om tidligere arbeidsinntekter og opptjening av pensjonsrettigheter. En mer inngående beskrivelse av beregningene, samt følsomhet for alternative forutsetninger, finnes i Fredriksen og Halvorsen (2019).

Beregningene av pensjonsformue i ytelsesbaserte ordninger er nåverdien av den framtidige strømmen av pensjonsytelser. Størrelsen på (den framtidige) pensjonsytelsen avhenger primært av

inntektshistorien og antall opptjeningsår, mens summen av ytelsene vil avhenge av lengden på pensjonsperioden, som igjen er avgrenset i hver ende av pensjoneringsalder og faktisk levealder. Pensjoneringsalder kjenner vi for alle som allerede har gått av med pensjon, men ikke for yngre personer, og levealder er en usikker størrelse for alle. Vi benytter derfor MOSART til å gi et anslag på disse to størrelsene. Videre vil nåverdien avhenge av valgt diskonteringsrente. I de neste avsnittene vil vi kort gjøre rede for forutsetningene som ligger til grunn for beregningene i MOSART.

Levealder, pensjoneringsalder og uføre

Det er store sosiale forskjeller i forventet levealder. I en ny artikkel er det vist at forskjellene er omtrent like store i Norge som i USA (Kinge m. fl., 2019). Overlevelsessannsynlighetene i MOSART-modellen tar hensyn til dette og inneholder mer informasjon enn det som er vanlig i aktuarbaserte pensjonsberegninger. Dødeligheten i modellen avhenger av individuelle kjennetegn som kjønn, alder, utdanningsnivå, uførhet, bosted, familiestatus (enslig, gift/samboende, med og uten barn) og foreldrenes levealder, og er basert på observert dødelighet for hele den norske befolkningen over årene 2001-2010. Se Brinch m.fl. (2018) for ytterligere dokumentasjon. I starten av disse framskrivingene øker forventet levealder ved fødselen med 0,2 år per år, om lag på linje med utviklingen over de siste ti-årene. Usikkerheten omkring levealdersutviklingen dempes i betydelig grad av at levealdersjusteringen blir bestemt av hvor mye levealder faktisk kommer til å øke.

MOSART er en mikrosimuleringsmodell som starter med befolkningen i Norge i et basisår med sine faktiske data, og simulerer deretter det videre livsløpet. Simuleringen baserer seg på at hvert individ har gitte sannsynligheter for å oppleve ulike begivenheter, hvor disse sannsynlighetene avhenger av kjennetegn ved individet fram til simuleringstidspunktet. Modellen trekker så om disse begivenhetene inntreffer ved at "datamaskinen ruller terning". For å få et rimelig anslag på forventet levealder benyttes en metode som gjør at resultatet blir som om vi hadde rullet terningen opp mot 10 000 ganger.

På samme måte som for forventet levealder, ligger det også estimerte sannsynligheter til grunn for simulert pensjoneringsalder. Vi skiller her mellom pensjoneringsalder – som er tidspunktet da man starter å ta ut pensjon – og avgangsalder, som er når man slutter å jobbe. De generelle sammenhengene for pensjoneringsalder er basert på observert adferd fram til 2018, der det er lagt vekt på de seneste årene. De to klart viktigste faktorene er kjønn og inntektsnivå. Inntektsnivået er viktig fordi det avgjør hvor lønnsomt det er å ta ut pensjonen. Modellen antar at man velger å ta ut pensjon så fort som mulig dersom det lønner seg utfra en forenklet skattemessig beregning. Kalibreringen tilsier at de fleste omfattes av det nye systemet i privat sektor tar ut pensjonen ved første anledning, spesielt menn. De som ikke tar ut pensjonen så fort de kan (fordi det lønner seg), vil ta ut pensjon samtidig med avgangsalder.

For personer som allerede har status som ufør, beregner vi pensjonsformuen for alderspensjon med utgangspunkt i reglene for de som for tiden går fra uførepensjon til alderspensjon. For personer som ikke er uføre per dags dato vil modellen inkludere en persons risiko for å bli ufør. Denne risikoen er ikke jevnt fordelt, den er for eksempel høyere for personer med lav utdannelse, som tidligere har hatt perioder med uførhet eller som har hatt en yrkeshistorie med perioder ute av yrkesaktivitet (ujevn yrkesaktivitet). Høy risiko for uførhet vil påvirke beregnet pensjoneringsalder og beregnet levealder.

Diskonteringsrente

Mens sosiale forskjeller i levealder vil ha en del å si for forskjellene i pensjonsformue mellom personer, er det valget av diskonteringsrente i beregningene av nåverdi som har mest å si for nivået på pensjonsformuen. Nåverdi er verdien i dag av et framtidig beløp. Når vi neddiskonterer er framtidig beløp reflekterer det at vi antar det er en kostnad forbundet med å måtte vente på

pengene. Hadde man hatt tilgang til det samme beløpet i dag kunne man alternativt ha puttet pengene på en konto og beløpet hadde forrentet seg over tid.

Vi har valgt en diskonteringsrente som tilsvarer en nettorente (differansen mellom rente og lønnsvekst) på 0 prosent. Gitt en reallønnsvekst på 1 prosent på lang sikt tilsvarer dette at vi diskonterer med en realrente på 1 prosent. Dette er motivert ut ifra hensynet til sammenlignbarhet på tvers av ordninger, og da særlig med de private ytelsespensjonsordningene. Beregningene er imidlertid svært følsomme for valg av diskonteringsrente. Derfor er alternative forutsetninger drøftet i mer detalj i Fredriksen og Halvorsen (2019). Hadde vi valgt en to prosentpoeng høyere diskonteringsrente på hadde den samlede verdien av pensjonsformue i ytelsesbaserte ordninger vært hele 35 prosent lavere.

Data fra MOSART

De variable vi har koplet på fra beregningene i MOSART, er:

- S-nummer
- Registerstatus
- Pensjonsstatus
- Sum reformerte pensjonspoeng (omregnet til ny pensjonsordning)
- Antall medlemsår i Folketrygden
- Pensjonsgrunnlaget (siste lønn/sluttlønn i antall G)
- Antall år med opptjening av offentlig tjenestepensjon
- Antall år med opptjening av offentlig tjenestepensjon i SPK
- Antall år som kreves for full opptjening av offentlig tjenestepensjon
- Forventet levealder
- Forventet uttaksalder i Folketrygden
- Andel av simuleringer i MOSART hvor personen blir alderspensjonist i Folketrygden
- Forventet uttaksalder i offentlig tjenestepensjon
- Andel av simuleringer i MOSART hvor personen blir mottaker av offentlig tjenestepensjon som alderspensjonist
- Formuesverdi, alderspensjon fra Folketrygden
- Formuesverdi, AFP privat sektor
- Formuesverdi, tjenestepensjon SPK netto
- Formuesverdi, tjenestepensjon andre offentlige ordninger enn SPK netto
- Formuesverdi, AFP fra SPK
- Formuesverdi, AFP fra andre offentlige ordninger enn SPK

Beregningene i MOSART er gjort med bruk av tre alternative diskonteringsrenter:

0 prosent nettorente (tilsvarer en realrente =1)

1 prosent nettorente (tilsvarer en realrente =2)

2 prosent nettorente (tilsvarer en realrente =3)

I vårt statistikkmateriale har vi konsekvent benyttet null prosent nettorente.

Populasjoner

Vi har innhentet data om alle medlemmer i de ulike livselskaper og pensjonskasser. I tilretteleggingen av data har vi koblet på s-nummer fra siste s-nummerkatalog samt registerstatus (bosatt eller ikke-bosatt) til alle personer vi har fått inn data om. MOSART gjør beregninger på alle

bosatte 17 år og eldre, mens rapporteringen fra SPK, KLP og Norsk Pensjon AS ikke er begrenset til bosatte og vi vil ha med tjenstepensjonsrettigheter for personer som ikke er bosatt.

I rapporten har vi i hovedsak studert pensjonsrettigheter og nåverdier av pensjonsformuen til bosatte personer 17 år og eldre.

Påkoblinger av data fra interne kilder:

Befolkningsstatistikk

- Registerstatus (verdien 0-9 der 1 er bosatt)
- Bostedskommune
- Alder
- Kjønn
- Sivilstand
- Innvandningskategori
- Botid

Utdanningsstatistikk

- Utdanningskode (NUS-kode for høyeste utdanning 6 siffer)
- Utdanningsnivå (første siffer i utdanningskode verdi 0-8)
- Utdanningsfelt (andre siffer i utdanningskode verdi 0-9)

Inntekts- og formuesstatistikk

- Sosioøkonomisk status (verdiene 01-05)
- Husholdningsnummer
- Husholdningstype
- Skattepliktig finanskapital
- Beregnet realkapital
- Beregnet bruttoformue
- Gjeld
- Personinntekt lønn
- Sum personinntekt

Data fra a-ordningen

- Organisasjonsnummer arbeidsgiver per 2020
- Næring
- Årslønn (lønnssum)

Vedlegg B: Tabeller

Tabell B.1 Samlet pensjonsformue for bosatte personer 17 år og eldre etter pensjonsordning. 2019

	Antall med beløp	Beregnet pensjonsformue. Mrd. kr	Gjennomsnittlig pensjonsformue. Kr	Median pensjonsformue. Kr
Samlet beregnet pensjonsformue	4 261 845	13 218 827.3	3 102 000	2 691 000
Alderspensjon fra Folketrygden	4 261 682	10 710 477.7	2 513 000	2 369 000
Offentlige og private tjenestepensjoner inkl. AFP	3 251 111	2 470 883.7	760 000	319 000
Offentlige tjenestepensjoner inkl. AFP	1 395 201	1 554 124.4	1 114 000	770 000
Tjenestepensjon i Statens Pensjonskasse (SPK) ikke inkl. AFP	760 477	842 319.7	1 108 000	755 000
Tjenestepensjon i annen offentlig virksomhet ikke inkl. AFP	890 648	695 575.4	781 000	479 000
AFP i Statens pensjonskasse	8 402	7 132.5	849 000	808 000
AFP i annen offentlig virksomhet	13 222	9 096.8	688 000	644 000
Private tjenestepensjoner inkl. AFP	2 410 472	916 759.3	380 000	124 000
Private innskuddspensjoner ikke inkl. AFP	2 059 903	338 675.6	164 000	85 000
Private ytelsespensjoner ikke inkl. AFP	771 064	490 827.8	637 000	288 000
AFP i privat sektor	84 488	87 255.9	1 033 000	1 065 000
Individuelle ordninger	356 312	37 466.0	105 000	51 000

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell B.2 Samlet pensjonsformue for bosatte personer 17 år og eldre etter pensjonsordning. 2020

	Antall med beløp	Beregnet pensjonsformue. Mrd. kr	Gjennomsnittlig pensjonsformue. Kr	Median pensjonsformue. Kr
Samlet beregnet pensjonsformue	4 295 838	13 590 252.7	3 164 000	2 744 000
Alderspensjon fra Folketrygden	4 295 779	11 027 514.8	2 567 000	2 422 000
Offentlige og private tjenestepensjoner inkl. AFP	3 303 222	2 525 697.7	765 000	320 000
Offentlige tjenestepensjoner inkl. AFP	1 494 649	1 574 079.5	1 053 000	689 000
Tjenestepensjon i Statens Pensjonskasse (SPK) ikke inkl. AFP	798 840	848 349.3	1 062 000	688 000
Tjenestepensjon i annen offentlig virksomhet ikke inkl. AFP	955 525	709 071.5	742 000	421 000
AFP i Statens pensjonskasse	8 128	7 072.4	870 000	833 000
AFP i annen offentlig virksomhet	13 692	9 586.3	700 000	653 000
Private tjenestepensjoner inkl. AFP	2 415 768	951 618.2	394 000	135 000
Private innskuddspensjoner ikke inkl. AFP	2 083 039	381 794.1	183 000	95 000
Private ytelsespensjoner ikke inkl. AFP	746 201	473 222.8	634 000	287 000
AFP i privat sektor	93 288	96 601.3	1 036 000	1 062 000
Individuelle ordninger	360 940	37 040.2	103 000	50 000

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell B.3 Multivariat analyse (OLS) av tjenestepensjon for bosatte personer 20 til 61 år med beløp¹ og aktiv tjenestepensjon. 2020

Uavhengig variabel	Koeffisient ²
Alder	34 913
Kjønn	41 054
Videregående utdanning	52 953
Høyere utdanning	334 785
Lønn	1.01
Privat innskuddspensjon	-555 334
R ²	0.46
Antall observasjoner	1 823 765

¹ Referanseperson er en 20 år gammel kvinne med lavere utdanning og offentlig tjenestepensjon eller privat ytelsespensjon.

² Alle koeffisientene er statistisk signifikante på 1% signifikansnivå.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figurregister

Figur 2.1	Pensjonsformuens sammensetning i 2020. Andel av samlet beløp blant bosatte 17 år og eldre	8
Figur 2.2	Pensjonsformuens sammensetning i 2019. Andel av samlet beløp blant bosatte 17 år og eldre	10

Tabellregister

Tabell 2.1	Samlet pensjonsformue for bosatte personer 17 år og eldre etter pensjonsordning. Endring 2019 og 2020.....	9
Tabell 2.2	Offentlig tjenstepensjon for bosatte personer 17 år og eldre etter pensjonsordning	9
Tabell 2.3	Gjennomsnittlig pensjonsformue for bosatte personer 17 år og eldre etter pensjonsordning. Antall med beløp. Endring fra 2019 til 2020	11
Tabell 3.2	Bosatte personer 17 år og eldre. Gjennomsnittlig beregnet pensjonsformue i folketrygden, etter alder. Antall med beløp og gjennomsnitt. 2020	13
Tabell 3.3	Bosatte personer 17 år og eldre med rettighet kun i folketrygden, etter kjønn og alder. Andel av bosatte personer og gjennomsnitt. Kroner. 2020.....	13
Tabell 3.4	Bosatte personer 17 år og eldre med offentlig og privat tjenstepensjon etter kjønn og alder. Gjennomsnitt. Kroner. 2020.....	14
Tabell 3.5	Bosatte 55 til 61 år etter tjenstepensjonsrettighet. Antall med beløp og gjennomsnitt. 2020	15
Tabell 3.6	Bosatte personer 20 til 61 år med innskuddspensjon etter lønn. Antall med beløp og gjennomsnittlig avtalt innskudd som andel av lønn. 2020	16
Tabell 3.7	Bosatte personer 20 til 61 år med innskuddspensjon etter næring ¹ . Antall med beløp og gjennomsnittlig avtalt innskudd som andel av lønn. 2020	16
Tabell 3.8	Bosatte personer 17 år og eldre med individuelle ordninger etter alder og tjenstepensjonsrettighet. Gjennomsnitt og andel med beløp. 2020.....	17
Tabell 3.9	Bosatte personer 20 til 61 år med individuell pensjonssparing (IPS 2017) og innskuddspensjon etter næring. Gjennomsnitt og andel med beløp. 2020.....	18
Tabell 4.1	Kjønns-gapet i pensjonsytelser 65 år og eldre. 2019	19
Tabell 4.2	Gjennomsnittlig pensjonsformue etter alder, kjønn og ordning. 2020.....	20
Tabell 4.3	Kjønns-gapet i pensjonsformue etter alder, kjønn og ordning. 2020	20
Tabell 4.4	Kjønns-gapet i pensjonsformue delt på antall beregnede år med pensjonsuttak etter alder og ordning. 2020	21
Tabell 5.1	Multivariat analyse (OLS) av pensjonsformue beløp etter ordning, bosatte personer 20 til 61 år med beløp, 2020	23
Tabell A1	Antall private pensjonsrettigheter etter type rettighet og underkategori. 2020	26
Tabell B.1	Samlet pensjonsformue for bosatte personer 17 år og eldre etter pensjonsordning. 2019	31
Tabell B.2	Samlet pensjonsformue for bosatte personer 17 år og eldre etter pensjonsordning. 2020	31
Tabell B.3	Multivariat analyse (OLS) av tjenstepensjon for bosatte personer 20 til 61 år med beløp ¹ og aktiv tjenstepensjon. 2020	31